

P. Davidse

Een onwaardige
dienaar

*Uit het leven van
Jan Vader*

UITGEVERIJ DE GROOT GOUDRIAAN - KAMPEN

Inhoud

Inleiding 7

- 1 Wagenmaker in Meliskerke 9
- 2 Het kerkelijke leven op Walcheren 25
- 3 De strijd om het ambt 37
- 4 Beroepen als lerend ouderling 43
- 5 Bevestigd als lerend ouderling 57
- 6 'Buitenslands preken' 67
- 7 Breuk met de ledeboerianen 77
- 8 Een eigen gemeente 91
- 9 De sprekerstijd voorbij III

Brieven 119

Noten 151

© 2002 Uitgeverij De Groot Goudriaan – Kampen
Omslag Bas Mazur
ISBN 90 6140 782 6
NUR 704

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inleiding

God gebruikte niet alleen theologen van naam tot opbouw en instandhouding van Zijn kerk. Ook eenvoudige mensen werden soms begiftigd met geestelijke gaven en een bijzondere intelligentie waardoor zij in staat waren leiding te geven aan de kerk.

De afscheiding in 1834 met haar gevolgen was een aangrijpend gebeuren in de kerk. De nieuwe afgescheiden gemeenten kregen veel problemen te verwerken. Het duurde vrij lang voor er een goede organisatie in de afgescheiden kerk kwam. En in die tussentijd deden velen wat men goed dacht. Zo ontstonden meerdere stromingen die toch wel een binding aan elkaar hadden en zich allen Gereformeerd noemden. Tot hen behoorde de gemeente van Jan Vader, de Meliskerkse wagenmaker die in eerste instantie als lidmaat van de Christelijke Gereformeerde Gemeente oefenaar werd bij de ledeboeriaanse gemeente van Aagtekerke. Later werd hij daar geschorst wegens onenigheid met de predikant ds. D. Janse, en stichtte hij een eigen gemeente in Meliskerke. Deze 'Gereformeerde Vereeniging' ontwikkelde zich tot een kruisgemeente, die samen met Aagtekerke de eerste stappen zette tot de vereniging van ledeboerianen en kruisgezinden. Deze vereniging in 1907 betekende de geboorte van de Gereformeerde Gemeenten. Van toen af stabiliseerde de toestand op het kerkelijke erf zich wat. Er kwam meer organisatie in de diverse kerkelijke richtingen. Jan Vader heeft dit niet mogen beleven. Hoe hij opereerde in het kerkelijke leven, welke vrucht zijn bediening had en hoe hij met zijn gemeente functioneerde in de eeuw van de afscheiding lezen we in dit boek. Van zichzelf had Vader geen verwachting. Hij noemde zich 'een onwaardige dienaar'. Zijn volgelingen bestempelden hem echter als 'een van God gegeven dienaar'. Veel van het

geschrevene is geciteerd uit Vaders boeken en brieven. Daar waar de taal zodanig verouderd was dat het voor de hedendaagse lezer onbegrijpelijk wordt is het aangepast aan het taalgebruik van onze tijd.

Allen die mij informatie verschaffen of behulpzaam waren met het aanreiken van boeken of brieven betreffende leven en werk van Jan Vader, wil ik daarvoor hartelijk danken.

P. Davidse

AAND JAARS BOORTE.	EIGEN NAMEN DER GEBORENEN.	AKTEN VAN GEBORTEN.
		<p>Heden den <i>Drieëntwintigsten</i> van de maand <i>September</i> des Jaars <i>achtien honderd en negentien</i>, des Jaars <i>1819</i> middags ten <i>11</i> uren, oompareerde voor mij <i>Peter Jansz Schout</i> Beambte tot de Zaken van den Burgelijke Stand van de <i>Gemeente van Meliskerke</i> District <i>Amstelland</i> Provincie <i>Zeeland</i>, <i>Elisias Vader</i> oud <i>Hegementaris</i> Jaren, van Beroep <i>Landman</i> wonende <i>op de Domburgse Ploeg</i>, dewelke mij heeft aangeboden een Kind van de <i>Chamuelste</i> Sex, geboren den <i>Drieëntwintigsten</i> van de maand <i>September</i> des Jaars <i>achtien honderd en negentien</i> te <i>Meliskerke</i> ten <i>11</i> uren, in den <i>Plaat</i> <i>Wijk</i> Nummer <i>24</i> van <i>den Delflandt</i> En <i>zijn</i> <i>hijst</i> <i>moeder</i> <i>Neeltje Pauwe</i></p> <p>en waaraan <i>hy</i> verklaard te geven de Naam van <i>Jan</i> welke Aangifte is gedaan ten bijwezen van <i>Peter Kesteloo</i> oud <i>Hegementaris</i> Jaren, van Beroep <i>Dayborer</i> wonende <i>te Meliskerke</i>, en van <i>Jacobus ten</i> <i>Dayborer</i> wonende <i>te Meliskerke</i> Getuigen hietoe verzocht. — En is deze Akte van <i>geboorte</i> na gedane voorlezing, door mij, benevens den Declarant en Getuigen, geteekend.</p> <p><i>Elisias Jansz Vader</i> <i>E. J. de Lander</i> <i>Peter Kesteloo</i> <i>Schout</i> <i>Jacobus ten</i></p>

I

Wagenmaker in Meliskerke

De geschiedenis van de familie Vader gaat ver terug. Volgens de overlevering is het geslacht uit Frankrijk afkomstig.¹ De familie Vader kan niet bogen op blauw bloed of op een rijk verleden en ook het familiewapen, dat er wellicht wel geweest is, is verloren gegaan. Het is zelfs niet zeker of de naam Vader uit het land van herkomst is meegekomen.

De naam Vader duikt voor het eerst op in Goes. Dat blijkt uit het boek 'DER VADEREN VADER', de Genealogie van het geslacht Vader, dat in 1987 verscheen. Stamvader van de tak van Jan Vader is Adriaan Marinisse Vader, geboren te 's Heer Arendskerke en op 5 mei 1661 getrouwd te 's Heerenhoek. Het vijfde geslacht na Adriaan Marinisse vestigde zich als wagenmaker in Meliskerke. Het was Elisias Vader, die in 1819 trouwde met Neeltje Pauwe. Elisias en Neeltje stonden op 23 september 1819 aan de wieg van hun zoon Jan, die op 10 oktober van dat jaar in de plaatselijke Nederlandse Hervormde Kerk het teken en zegel van Gods genadeverbond ontving. Jan heette naar zijn grootvader van vaderszijde. Twee broertjes van hem, die in 1821 en 1823 werden geboren, overleden enkele maanden na de geboorte, zodat Jan als enig kind in het gezin opgroeide.

Voor de stamreeks Vader zie pag. 10.

DE WAGENMAKER

Meliskerke was een klein dorp en tevens een zelfstandige gemeente op het eiland Walcheren. De bevolking leefde hoofdzakelijk van landarbeid en werkte op de boerderijen in de omgeving. Wie zelf geen boer

¹ Geboortecte van Jan Vader

- I **ADRIAAN MARINISSE VADER**, geboren te s'Heer Arendskerke getrouwd te 's Heerenhoek op 5 mei 1661 met Maria Jans, geboren te Calishoek - 's Heerenhoek.
- II **MARINUS VADER**, gedoopt te 's Heerenhoek op 28 februari 1664 ondertrouwd te 's Heerenhoek op 13 april 1691 met Leuncken Cornelia Hoogerheijde, geboren te 's Heer Arendskerke, dochter van Cornelis Adriaenszn. Hoogerheijde en Maeijken Pieters.
- III **ADRIAAN VADER**, gedoopt te 's Heerenhoek op 14 februari 1694 gehuwd met Jacomijntje Willems, overleden voor 14 februari 1727.
- IV **MARINUS VADER**, geboren te Heinkenszand en getrouwd te Grijskerke op 7 mei 1749 met Soetje Pieters Geene, geboren te Vrouwenpolder omstreeks 1731 en overleden te Grijskerke op 9 mei 1775, dochter van Pieter Geene en Leintje van Doorn.
- V **JAN VADER**, geboren te Grijskerke op 11 januari 1760, overleden te Aagtekerke op 1 juni 1829, dagloner, gehuwd te Aagtekerke op 2 oktober 1785 met Eva Dekker, geboren te Oostkapelle op 23 februari 1764, overleden te Aagtekerke op 14 november 1810, dochter van Willem Dekker en Dirkje Eeuwijk.
- VI **ELISIAS VADER**, geboren op 30 april en gedoopt op 8 mei 1791 te Aagtekerke, overleden te Meliskerke op 23 december 1865, wagenmaker, gehuwd te Zoutelande op 28 juli 1819 met Neeltje Paauwe, geboren op 12 februari en gedoopt op 15 februari 1795 te Meliskerke. Overleden aldaar op 22 december 1876, dochter van Cornelis Paauwe en Catharina Pieterse Geldhof, wagenmaakster.
- VII **JAN VADER**, geboren te Meliskerke op 23 september 1819 te Meliskerke, wagenmaker, lid van de gemeenteraad en het burgerlijke ambtstuur te Meliskerke, gehuwd te Zoutelande op 28 maart 1845 met Kornelia Adriaanse, geboren te Zoutelande op 21 september 1823 en overleden te Meliskerke op 17 december 1872, dochter van Jacobus Samuel Adriaanse en Kornelia Johanna Noussen. Tweede huwelijk met Catharina Janse, geboren te Oostkapelle op 23 december 1836, dochter van Pieter Janse en Dina Krijger, overleden te Meliskerke op 27 december 1912. Jan Vader, overleden op 14 juli 1901 te Meliskerke.

Stamreeks Vader

was, werd knecht of arbeider op een van de boerderijen.² Het dorp kende ook wat winkeltjes en ambachtslieden die zorgden voor reparaties en nieuwbouw van gebouwen, werktuigen en gereedschappen. Tot de laatsten behoorde de wagenmaker. Hij moest een gedegen vakman zijn om zijn werk tot tevredenheid van de boeren uit te voeren. Elisias Vader was eerst boerenknecht geweest in Aagtekerke, en daarna dus dorpswagenmaker in Meliskerke geworden. Hij was toen nog jong en heeft wellicht met hulp van een leermeester zijn nieuwe vak geleerd. Neeltje Paauwe, de vrouw van Elisias, wordt in de stamreeks van Vader aangeduid als wagenmaakster. Mogelijk was ze al voor hun trouwen eigenares van de wagenmakerij. Jan volgde zijn vader op als wagenmaker. In die tijd werd onder de bevolking veel armoede geleden, maar in het gezin Vader was dat blijkbaar niet het geval. We zullen nog zien dat Jan later zelfs 'be middeld' was, wat misschien te danken is aan de betere afkomst van zijn moeder.

JEUGD

Jan was in zijn jeugd gekleed als alle inwoners van Meliskerke. Hij droeg het Walcherse kostuum.³ Men liep natuurlijk op klompen en de kleding bestond uit een broek en rok van zwarte pilow, en als hoofddekkel droeg de boer een hoed en de ambachtsman een pet. De boezeroer (het hemd) werd aan de hals gesloten met twee gouden sierknopen hoewel men in later jaren vond dat deze gouden knopen een wereldse geest uitstraalden. Ambtsdragers droegen die knopen dan ook meesta

Het DORP MELISKERKE. 1748.

Het oude Meliskerke

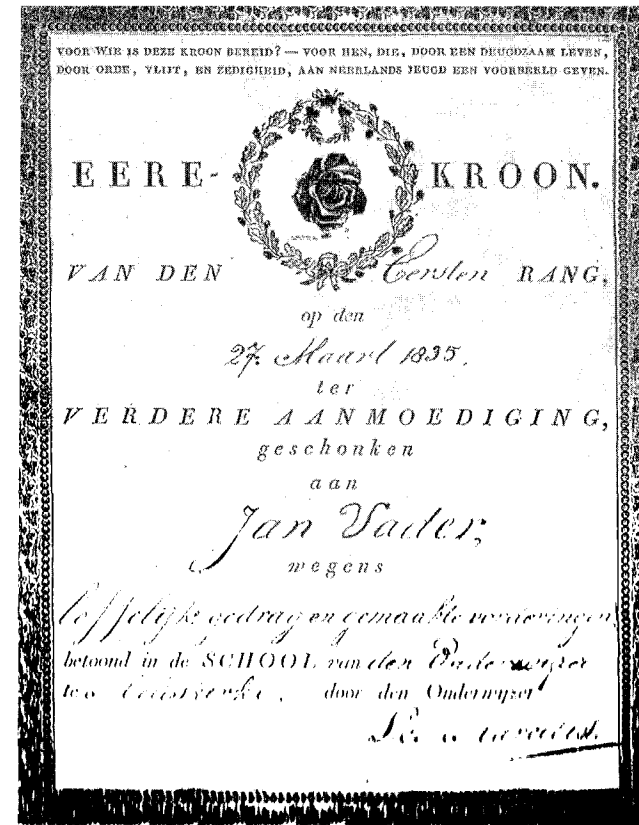

Het Noordeinde in Meliskerke, links met open deur de smederij, daartegenover de wagenmakerij.

niet. Ook bij het vrouwenkostuum behoorde goud, en ook hiertegen werd wel bezwaar gemaakt. Men sprak dan van 'vrouwen omhangen met werlds goud'. Jan Vader heeft altijd het Walcherse kostuum gedragen, ook toen hij later het land doortrok om te preken.

De kinderen hadden toen weinig tijd om te spelen. Buiten schooltijd hielpen ze hun vader. Voor een wagenmakerszoon betekende dat het schilderen van wagens of onderdelen daarvan, zoals wielen, eggen en ploegen. De meesten hadden wel een stukje grond voor aardappels en groenten. Moeder en de kinderen zorgden voor de varkens, de geiten en de kippen. Ongetwijfeld heeft ook de kleine Jan Vader zich daarmee beziggehouden. Het dorp had alleen een openbare lagere school. De lokalen waren halfdonkere ruimten met hoge maar veel te kleine ramen, die bijna nooit openstonden om frisse lucht binnen te laten. Kinderen gingen vanaf hun zesde jaar naar school. Zo ook Jan. Als we de inhoud en stijl van latere brieven zien, moet Jan een goede leerling geweest zijn, een pientere jongen, die les kreeg in lezen, schrijven en rekenen. Velen vonden werken

echter belangrijker dan leren. Veel kinderen mochten daarom maar kort naar school, omdat ze met werken geld konden verdienen voor het gezin.⁴ Jan Vader vormde ook hier blijkbaar een uitzondering. Hij volgde na de lagere school zelfs een cursus tekenen of calligrafie, die wellicht bij zijn vakopleiding hoorde. Jan had deze vaardigheid ook echt nodig. Als de wagenmaker opdracht kreeg een nieuwe wagen te maken, dan verzorgde hij de gehele klus zelfstandig. Alleen het ijzerwerk werd door de smid gemaakt, en vanwege de nauwe samenwerking woonden smid en wagenmaker dicht bij elkaar. Als de wagen klaar was, werden er versieringen op aangebracht; geschilderde biezen, en vaak ook, in sierlijke letters, de naam van de boerderij en de initialen van de boer en de boerin. Vooral de zogenaamde Walcherse verenwagens stonden bekend om hun sierlijkheid. Daaraan werd ook het vakmanschap van de wagenmaker beoordeeld. Het is dus begrijpelijk dat een aankomend wagenmaker een gedegen opleiding kreeg op tekengebied. Hij kreeg op 27 maart 1835, toen hij zestien jaar was, een 'Eerekroon' voor zijn loffe-

lijk gedrag en gemaakte vorderingen.⁵ De onderscheiding werd verleend 'in de school van den Onderwijzer' te Meliskerke. De tekst, gevat in een reliëfkader van bloemen, zegt: 'Voor wie is deze kroon bereid? Voor hen, die, door een deugzaam leven, door orde vlijt en zedigheid, aan Neerlands jeugd een voorbeeld geven'.⁶

TEKENINGEN

De teksten die hij gebruikte voor zijn tekeningen of calligrafieën geven blijk van diepzinnige gedachten. Enkele teksten uit 1836 luiden:

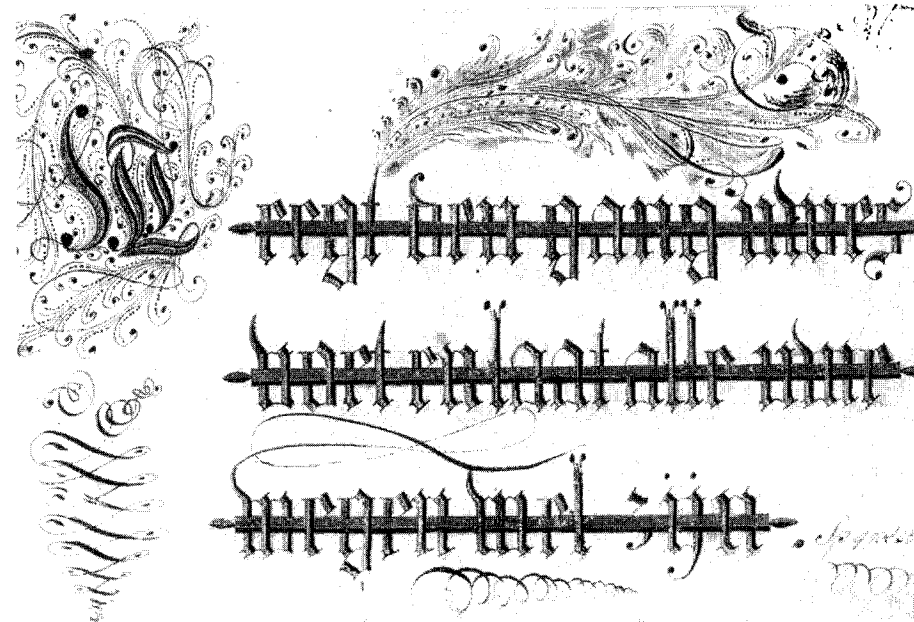
'God is warachtig
maar alle menschen leugenachtig'.

'Daar is een stad zoo schoon gebouwt,
wiens straten zijn van zuiver goud,
De poorten die van edelsteenen zijn,
daar goeft geen zon noch maan te zijn
Haar licht zal eewig durend zijn.
Jan Eliziasse Vader. Anno 1836'

'Bedroeft den man
des vredes niet'.

'Een gierigaart is als een hond,
Die met de beeten in de mond
Zoo greetig naar de schaduw hapt,
Dat hem 't schimmend' broot ontsnapt
Gelukkig is dan zulk een man,
Die hem met 't zijn vernoegen kan'.

'Weegt den gang uwes voet
en laat alle uwe wegen wel zijn'

Tekeningen van Jan Vader

Boven: 'Weegt den gang uwes voet en laat alle uwe wegen wel zijn' Spr. 4:26.

Onder: 'Bedroeft den man des vredes niet'.

Jan Eliziasse Vader. ANNO 1836.

'Praten past niet
in de school
Anno 1836 12 maand
8 dag'.

En uit 1837 de volgende:

'Gedraage uw eerlijk
bij alle menschen.
Begeere niets'.

'Komt o Koning, Komt mijn Goede Heer,
Komt mijn Heilant, U komt alle eer,
Beschijnt mijn ziel, met Uwe straal,
Gij zijt verwacht zoo menigmaal.
Mijn tranen zijn mijn brood tot spot,
men dikwijls zegt waar is uw God,
In den Hemel.
Jan Elisiasse Vader. Anno 1837'.

'Die ondervraagt
eer hij gehooft heeft
dat is schande en oneere'.

Taalkundig is er wel wat op de teksten aan te merken. We moeten beseffen dat ze geschreven zijn door iemand die weinig onderwijs had genoten en die het Walcherse dialect sprak, waarin de letters 'G' en 'H' vaak worden verwisseld. Ook de tijdgeest is merkbaar: deugdzaam leven, normen en waarden hoog houden. Die tijdgeest heeft hem niet van de rechte weg afgebracht. Integendeel. Hij kreeg sympathie voor degenen die de Hervormde Kerk hadden moeten verlaten, vanwege het vasthouden aan de aloude Gereformeerde prediking, en die hun toevlucht hadden gezocht in de afgescheiden kerken. De afzetting van predikanten bedroefde hem zeer.

De hofstede Houtenburg

EERSTE HUWELIJK

Jan trouwde op 28 maart 1845 in Zoutelande met Kornelia Adriaanse. Hij was toen 26 jaar. Zijn vrouw woonde tussen Westkapelle en Zoutelande op een boerderij die bekend stond onder de naam Houtenburg. Het kersverse gezinnetje Vader betrok een huis dat bij de wagenmakerij in Meliskerke hoorde. Vader Elisias stapte de zaak uit en maakte plaats voor zoon Jan. Jan en Kornelia kregen vier kinderen. Drie jongens: Elisias, Jacobus en Cornelis en dochter Neeltje. Elisias (Sas) en Cornelis (Kees) leerden het wagenmakersvak bij hun vader. Zoon Jacobus (Ko) werd boerenknecht en trouwde later met een boerendochter waardoor hij zelf boer werd onder Aagtekerke.

Jan Vader kreeg door de hulp van twee van zijn zoons wat ruimte om zich ook met andere zaken bezig te houden, zoals zijn werk voor het gemeente- en armbestuur. Jan hield zich ook met kerkelijke zaken bezig en ontwikkelde zich snel op dit gebied. Dat kwam ook omdat hij er geestelijk sterk bij betrokken was. Hij zocht naar een plaats waar hij kon opgaan onder de oude waarheid.

De woning van Jan Vader met een kleindochter en een vriendin

Elf jaar na de geboorte van hun dochter, op 17 december 1872, had Jan Vader zijn vrouw grafwaarts moeten dragen, nog maar 49 jaar oud. Jan bleef achter met zijn elf-jarige dochter Neeltje en een hulpbehoevende, oude moeder. Jan deed nu de zaak over aan de oudste zoon. Hij had een jaar eerder al een redelijk groot renteniershuis laten bouwen, en zal dus toen al met plannen gelopen hebben om zich uit de zaak terug te trekken. Hij kon nu wat meer tijd besteden aan zijn huishouding en had ook nog wat bouwland dat zijn zorg vroeg. Hij kon zich nu ook intensiever dan ooit bezighouden met geestelijke en kerkelijke dingen, die hem uiteindelijk het meest interesseerden.

Herinnering aan de eerste steenlegging door dochter Neeltje

Jan had natuurlijk wel zorgen over zijn huishouding. Moeder was er te oud voor en had bovendien zelf zorg nodig. Dochter Neeltje was er nog te jong voor. Jan redde zich een paar jaar met hulp van burens en familie.

EEN VROUW VAN DE HEERE

In mei 1876 kwam Catharina Janse bij hem in dienst als huishoudster. Ze was 46 jaar en kwam uit Oostkapelle. Ze werd Kaatje genoemd en was in dienst geweest bij de kastelein Willem Uiterschout, van de boerderij op de buitenplaats Sint Jan ten Heere. Kaatje had in 1875 ontslag gekregen toen de buitenplaats en de boerderij waren afgebroken. Jan had haar al eerder gevraagd om huishoudelijk werk te doen, maar Kaatje had toen geweigerd. Ze had daar toch geen vrede mee gehad en besloot het nu goed te maken en Jan te gaan helpen. Jan Vader ontdekte in haar de goede eigenschappen van een vrouw en had ook in geestelijk opzicht veel betrekking op haar. Ook de oude moeder was ingenomen met Jans nieuwe hulp. Jan en Kornelia ervoeren dat de Heere hen bij elkaar gebracht had, maar een beslissing om te gaan trouwen was er nog lang niet. Jan Vader was geen man die snel beslissingen nam en wilde Gods goedkeuring duidelijk gewaar worden. Toen hij gevoelens van liefde voor Kaatje waarnam, vroeg hij de Heere een duidelijk antwoord. De Heere zweeg echter. Jan merkte wel aan Kaatje dat ook zij met deze zaak bezig was, maar ze sprak zich er nooit over uit. Eens viel Jans oog op het tekstwoord van Matthéüs 18:19 waar geschreven staat: 'Wederom zeg ik u, indien er twee van u samenstemmen op de aarde, over enige zaak, die zij zouden mogen begeren, dat die hun zal geschieden van Mijn Vader, die in de hemelen is'. Jan schreef later: 'Wel vijf minuten stonden mijn oog, aandacht en terugleiding daarop gevestigd. De bevestiging en zekerheid zag ik in deze belofte, dat mijn verlangen zou geschieden. Dit bracht mij in een stille aanbiddelijke verwondering. Tegen mijn huisgenoten, waaronder Kaatje, zei ik dat ik iets wonderlijks gevonden had in de Waarheid waar ik al dagen naar uitzag. Verder zei ik hun niets over de zaak.' Jan zocht nu een middel om deze tekst ook onder Kaatjes aandacht te brengen. Nu had hij een kleine studeerkamer om er te schrijven en te mediteren. Jan legde daar de Bijbel neer, geopend bij het betreffende hoofdstuk Matthéüs 18. Toen Kaatje de andere dag in die studeerkamer had gewerkt, merkte Jan dat zij het

hoofdstuk gelezen en ook begrepen had. Hij schrijft: 'Ik zag ook duidelijk uit haar uitwendige gedaante de gestalte van haar hart, en las ook in hetzelfde met gulden letteren dat haar zaak mijn zaak, en dat mijn zaak haar zaak was.' Jan schrijft verder: 'Ik bespeurde nu uit gewisse kentekenen, dat de bestemde tijd was gekomen, en uit de toedracht der zaak merkte ik ook dat alles nu rijp werd; daarom besloot ik om mijn hart voor de eerste maal nu tegen haar te openen, en om te beproeven of ook haar hart zou baren, dat ook door mij was geschied des morgens 23 september 1876, dus op zijn 57e verjaardag. Ik sprak haar dan ook al bevende aan met deze woorden: 'Kaatje ik heb je een zeer gewichtige vraag te doen, in hoop dat je die in waarheid zult beantwoorden. Ik vraag je dan: Is jouw zaak mijn zaak, en is mijn zaak jouw zaak?. Dadelijk antwoordde zij daarop: 'Zeker wel!' Daarop vroeg ik haar: 'Maar versta je de inhoud van mijn vraag?' Ze antwoordde daarop: 'Wel ja, de Heere is op weg en zal op Zijn tijd alles waar maken. Nu is wachten onze zaak tot de bestemde tijd komt.'

Jan en Kaatje beloofden elkaar trouw en vertelden het aan de kinderen en de oude moeder. Er was geen tegenstand in de familie, maar wel vrees voor de mensen. Hoe zouden zij, de dorps- en geloofsgenoten, reageren op dit huwelijk? In de volgende jaren werd het door sommigen wel aangegrepen om te ageren tegen Vader als oefenaar, maar daarover later meer. Jan voelde Gods goedkeuring over deze belangrijke stap. Het huwelijk werd gesloten op 3 november 1876.

MAATSCHAPPELIJKE POSITIE

De wagenmaker en de smid waren onmisbare ambachtsmensen in agrarische dorpen. Zo ook op Walcheren. Elk dorp had een wagenmaker en een smid. Veelal gingen deze beroepen over van vader op zoon. Vader Elisias was echter niet afkomstig uit een wagenmakersgeslacht. Zijn vader Jan was landarbeider of dagloner geweest en ook zoon Elisias koos voor dit beroep. Trouwens, wat moest hij anders? Elisias wist van doorzetten en legde zich in zijn schaarse vrije uurtjes toe op het wagenmakersvak. We zagen reeds dat Jan Vader hem na zijn trouwen in 1845 opvolgde. De wagenmaker had een werkplaats die in de volksmond 'winkel' genoemd werd. Ook de timmerman had zo'n werkplaats of winkel. De smid had een smidse en de bakker een bakkerij.

WONING EN WINKEL

Het gezin Vader bewoonde een redelijk groot huis. Het had twee grote kamers met elk twee bedsteden en daar tussen een spinde of kast. Tussen de kamers was een brede gang met voor- en achterdeur. In die gang bevonden zich ook de deuren naar de zolder en de kelder, de trappen daarheen uiteraard tegengesteld aan elkaar. Aan de achterkant van de woning, grenzend aan het erf, was de keuken, of 'bakkeete' aangebouwd waarin de oven stond. Op het erf stonden een washok, een geiten- en varkenshok en een wc die toen 'het gemak' of 'de plee' heette. Een regenbak ving drinkwater op en een zogenaamde 'steenpit', een welput met grondwater uit een wel diende voor waswater en huishoudelijk gebruik. Een grote houtschuur stond eveneens op het achtererf. De wagenmaker kocht namelijk zelf bomen die hij rooide en enkele jaren in de schuur liet drogen alvorens ze voor werkhout te gebruiken. De werkplaats of winkel was aan de straatkant in het verlengde tegen de woning aangebouwd. Een deur in de winkel gaf toegang tot de woonkamer. De wagenmaker had veel gereedschap. Eén van de moeilijkste karweitjes was het maken van wagenwielen. Hiervoor waren goede houtsoorten en speciale gereedschappen nodig, en vooral veel vakmanschap en ervaring. Tegenover de wagenmakerij van Vader, aan de andere kant van de straat, was de smederij. Wagenmaker en smid waren vaak op elkaar aangewezen en hielpen elkaar als ergens wat extra mankracht nodig was, en bovendien moesten ze vaak elkaars werk afmaken. Hout- en metaalbewerking werden uitdrukkelijk gescheiden gehouden. Zijn buurman was Pieter de Plaa, die als dierenarts door het leven ging en daarom 'de paeredokter' genoemd werd. Hij hield er bedenkelijke praktijken op na, en vond 'ouwe Jan' zeer zeker geen mens van zijn tijd.⁷

MAATSCHAPPELIJK SOCIAAL MILIEU

Vooral bij minder gunstig weer kwamen dorpsgenoten die niet veel te doen hadden een praatje maken in de winkel van de wagenmaker. Daar kwam ook het nodige dorps- en regionale nieuws uitgebreid ter sprake. Lang niet alle mensen lazen een krant om van andere media maar te zwijgen. Al het nieuws dat tot de dorpsbevolking doordrong, zowel maatschappelijk als kerkelijk, werd besproken bij de wagenmaker. Ook de smidse was zo'n gelegenheid. De gespreksgroepen wisselden onder-